

Mustafa Cerić, reisu-l-ulema (1993–2012)

UVOD

Prvo, riječ apologetika izvodi se iz grčke riječi *apologia* (*apo* – protu, *logos* – riječ), čije je prvobitno značenje bilo odreći se, da bi kasnije ovaj glagol dobio sasvim drugo značenje – braniti se, odbraniti se. Klasični primjer apologetike jeste Platonova *Sokratova odbrana*, govor koji je navodno Sokrat održao pred atenskim sucima braneći se od optužbe da je bezbožnik i da kvari mladež. S vremenom, apologetika je postala grana kršćanske teologije, disciplina kojoj je cilj odbrana vjere. Teološki diskurs, koji se pokazao nužnim unutar abrahamovske tradicije, zahtijevao je, pored kršćanske apologetike, nastanak kako judaističke, tako i islamske apologetike. Islamska apologetika, koja ima svoj ekvivalent u izrazu *kelām* (“govor”), javlja se već u ranom periodu islama kao odbrana čistog islamskog monotiezma (*tevhīda*) od napada kako izvana, tako i iznutra. Prema tome, islamska apologetika (*al-difā’ ‘an al-islām*) nije nikad prestala biti bitnom za dokazivanje opravdanosti čiste vjere (*tevhīda*) na temelju Božije objave, vjerovjesničke prakse i ljudskog razuma, kao i odbrane ili zaštite čiste vjere od krivovjerja (širka). U različitim vremenima mijenjale su se teme, odnosno optužbe na račun islama, ali apologetika, odnosno odbrana islama, uvijek je bila ista – *Kur’ān*, *Hadīs* i *Kelām*. *Kur’ān* je ostao nepromijenjen bez obzira na napade i optuže, *Hadīs* se isto tako nije mijenjao, ali se mijenjao izbor hadisa za odbranu, dok je *Kelām* uvijek bio dinamičan i promjenljiv ovisno o napadima i optužbama, kao i o naravi i sposobnostima islamskih apologeta.

Svaka generacija muslimana mogla bi kazati za sebe da je njeno vrijeme bilo najizazovnije za odbranu islama, pa ipak nećemo pogriješiti ako kažemo da je ovo naše vrijeme, zaista, ne samo najizazovnije već i najzahtjevnije za odbranu od optužbi islamofoba za islamski

terorizam. Ide se toliko daleko da se islam proglašava “zlom” za čovječanstvo, pa su, stoga, progon i masovno ubijanje muslimana širom svijeta opravdani. Do sada nije bio poznat ovakav odnos prema islamu i muslimanima. Naprotiv, islam i muslimani imali su visoko poštovanje i priznanje cijelog svijeta za civilizacijski dorpinos čovječanstvu. Šta se u međuvremenu dogodilo pa su islam i muslimani u očima drugih pali tako nisko? Ništa se nije dogodilo. Sve je ostalo isto, osim sposobnosti muslimanskih apologeta ili učenjaka da nađu svoje ravnoopravno mjesto u duhovnom i intelektualnom svijetu, koji se naglo mijenja i žestoko globalno širi.

Od više ponuđenih argumenata za današnju odbranu islama od lažnih optužbi današnjih islamofoba, argument *vesatije* islama čini se najatraktivnijim i najuvjerljivijim za islamske apologete. I, doista, ovaj argument snažno je naglašan u *Kur’ānu*¹, jasno objašnjen u *Hadisu* i svjesno razvijan u *Kelāmu*. Dakako, kur’anski je zahtjev vrlo jasan da muslimanska zajednica (*ummah*) zauzme “srednji”, “uravnotežen” ili “umjeren” pravac u svijetu te da bude izravni svjedok povijesti, kao što je Božiji Vjesnik svjedok samoj muslimanskoj zajednici. To je mnogima toliko jasno da misle da to ne treba dodatno ni objašnjavati. Ali, da li je to baš tako? Mislím da nije. Ideja o “sredini” ili “srednjem putu”, ideja o “ravnoteži” ili “balansu” između dvije krajnosti, te ideja o “umjerenosti” ili “mekoći” u vjeri može biti da je jasna islamskim apologetima, kojima je dovoljna Božija riječ kao takva, ali ona definitivno nije sasvim jasna onima kojima bi trebalo da bude jasna. Ostavimo po strani današnje islamofobe, koji su robovi svojih predrasuda o islamu i muslimanima. Nas ovdje zanima muslimanska zajednica (*ummah*) u najširem smislu te riječi. Da li *ummah* razumije smisao kur’anske ideje o *vesatiji*? Odnosno, da li svi islamski apologeti razumiju ideju kur’anske *vesatije*? Ne, većina današnjih islamskih apologeta ne razumije pravi smisao *vesatije* zato što je njihova odbrana islama od današnjih islamofoba uglavom apologetična u smislu isprike i dodvoravanja protivniku, koji to prepoznaje i zato tu argumentaciju ne prihvata, već ostaje pri svom stavu da su islam i muslimani nekompatibilni s današnjim svijetom. Umjesto toga, ili pored toga, ideja kur’anske *vesatije* ima dva

---

¹ Kur’an, 2:143.

bitna značenja, koja tu ideju čine nepobitnom i životnom za sve koji imaju razum i koji su spremni na istinski dijalog. Prvo, arapska riječ *al-wasaṭ* znači “sredina” ili “središte”, pa kad se kaže u Kur’anu da je Svevišnji Allah učinio da vi budete zajednica (*ummah*) u sredini ili u središtu, onda to znači da muslimanska zajednica, tj. muslimansko društvo, mora biti u središtu zbivanja povijesti, a to znači da *ummah* mora biti svjesna, odgovorna i sposobna da aktivno i izravno sudjeluje u povijesnim zbivanjima. Dakle, nema povlačenja iz “središta” zbivanja povijesti. Dakle, muslimanska zajednica (*ummah*) mora biti u središtu povijesnih zbivanja kako bi svjedočila povijest, ali i, mnogo važnije od toga, kako bi usmjeravala povijest prema istini, pravdi, miru i pomirenju među ljudima i narodima u svijetu. To je, dakle, pravi smisao *vesatije* na koju Kur’an upućuje muslimansku zajednicu (*ummah*), a ne da se ponizno ispričava za svoje djelovanje na putu istine, pravde, mira i pomirenja u svijetu. Da bi muslimanska zajednica ispunila svoju obavezu prema tom kur’anskom zahtjevu *vesatije*, mora se uzeti u obzir drugo značenje ideje o kur’anskoj *vesatiji*, značenje koje omogućuje ostvarenje prethodne ideje o *vesatiji*. Naime, ako je nešto ili neko u sredini ili u središtu, onda to nešto i taj neko povezuje dva ili više krajeva oko sebe. Šta to znači? To znači da Svevišnji Allah muslimanskoj zajednici (*ummah*), koja jednom bijaše najslavnija u povijesti zato što je poticala ljude na dobro, a odvrćala ih od zla, zavjetuje da se pozicionira u sredini kako bi svojom duhovnom i intelektualnom dosljednošću privlačila sve krajeve oko sebe, one s desne i one s lijeve strane, one ispred i one iza svojih leđa i na taj način okupljala duhovnu i intelektualnu pamet svijeta od koje se gradi kultura i civilizacija čovječanstva. Nije li tako bilo u Bagdadu i Kordobi? Jeste, upravo je tako bilo u Bagdadu i Kordobi i pokazalo se mogućim da muslimanska zajednica (*ummah*) bude ono što se od nje zahtijeva u Kur’anu *Časnom*, a to je da bude u središtu (*al-wasaṭ*) povijesnog zbivanja, što znači da bude fasilikator, moderator, da omogućuje uspostavu i razvoj civilizacije za dobrobit cijelog čovječanstva bez obzira na vjeru, naciju i rasu. Sve velike svjetske, mrtve i žive, civilizacije bile su upravo to – inkluzivni fasilikator velikim svjetskim umovima da se mogu samorealizirati u svom duhovnom i intelektualnom kapacitetu za potrebe civilizacije koja im je omogućila da to urade. Tek kad se ideja kur’anske *vesatije* shvati na

ova dva načina (muslimanska zajednica – *umma* – aktivna u središtu povijesnih zbivanja i muslimanska zajednica – *umma* – fasilitator ili moderator za svjetsku civilizaciju, koja potiče ljude na dobro i odvraća ih od zla), možemo očekivati promjene u muslimana i promjene u drugima prema muslimanima, kao nositeljima promjena u svijetu u pravcu istine, pravde, mira i pomirenja.

Centar za dijalog – Vesatija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini možda nije savršen u duhu spomenutih ideja o kur'anskoj *vesatiji*, ali sigurno jeste na putu da to postane. Kolumne koje vam se nude na čitanje nisu ujednačene, ali jesu, svaka na svoj način, poučne u smislu da otvaraju različite vidike islamske apologetike, od kojih su najvažniji oni vidici koji muslimanima daju sigurnost i samopouzdanje zbog njihove islamske vjere i prakse. Zasigurno, izdavanjem ovih kolumni, koje su objavljivanje u islamskim informativnim novinama *Preporod* od vrsnih domaćih autora, koji su pokazali poznavanje kako teološkog, tako i pravnog utemeljenja kur'anske *vesatije*, kao najjačeg islamskog apologetičkog argumenta današnjice protiv islamofobije, *Centar za dijalog – Vesatija* opravdao je svoje postojanje od 2012. godine i dokazao da određene ideje zahtijevaju vrijeme da bi potpuno sazrele. Stoga, čestitam *Centru za dijalog – Vesatija* na ovom poduhvatu i zahvaljujem svim autorima, koji su odvojili svoje vrijeme i uložili duhovni i intelektualni napor da objasne, prije svih muslimanima u domovini i dijaspori, šta je to kur'anska *vesatija* kao argument protiv današnje bezočne islamofobije.

Na kraju dužni smo se zahvaliti IIN *Preporod* i tadašnjem uredniku Ekremu Tucakoviću i Muhamedu Jusiću, koji je uređivao ovu rubriku tokom njenog izlaženja. Posebnu zahvalnost dugujem direktoru *Centra za dijalog – Vesatija* dr. Senadu ef. Čemanu, koji je najzaslužniji za pripremu i objavljivanje ovog *Zbornika kolumni o vesatiji* u nas.